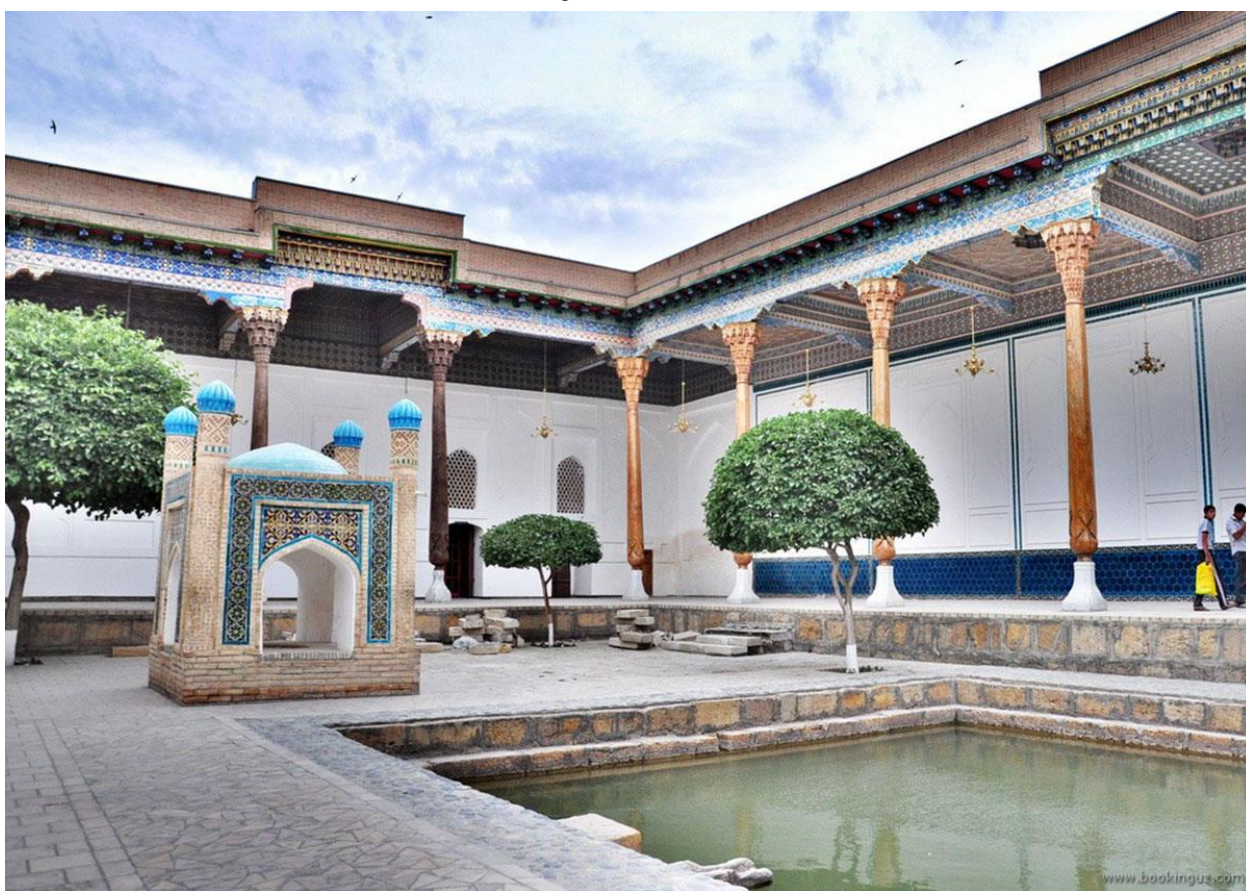

*Хожагон-Нақшбандия таълимоти, унинг Шарқ ренессансида тутган ўрни
(Хожа Аҳрор Валий таваллудининг 620 йиллигига бағишлаб)*

**ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ
ПЕДАГОГИКА ВА ИЖТИМОИЙ ФАНЛАР
ФАКУЛЬТЕТИ
ИЖТИМОИЙ ФАНЛАР КАФЕДРАСИ**

**«ХОЖАГОН-НАҚШБАНДИЯ ТАЪЛИМОТИ,
УНИНГ ШАРҚ РЕНЕССАНСИДА ТУТГАН
ЎРНИ**

**(ХОЖА АҲРОР ВАЛИЙ таваллудининг
620 йиллигига бағишлаб)» мавзусидаги
халқаро илмий-амалий анжуман**

ТЎПЛАМИ
2024 йил 6-7 июнь

*Хожагон-Нақшбандия таълимоти, унинг Шарқ ренессансида тутган ўрни
(Хожа Аҳрор Валий таваллудининг 620 йиллигига бағишлаб)*

**Хожагон-Нақшбандия таълимоти, унинг Шарқ ренессансида тутган ўрни (Хожа Аҳрор Валий таваллудининг 620 йиллигига бағишлаб)
Халқаро илмий-амалий анжуман тўплами. 6-7 июнь 2024 йил.**

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Абдуҳаким Зиёитдинович ШАРИПОВ – Бухоро давлат педагогика институти Ижтимоий фанлар кафедраси мудирини фалсафа фанлари доктори (DSc), профессор.

Очил Сирожович СИРОЖОВ – Бухоро давлат педагогика институти Ижтимоий фанлар кафедраси профессори, тарих фанлари номзоди

Холидахон Холиқовна РАХМАТОВА – Бухоро давлат педагогика институти Ижтимоий фанлар кафедраси профессори, фалсафа фанлари доктори (DSc)

Ражаб Эргашевич ҚИЛИЧЕВ – Бухоро давлат педагогика институти Ижтимоий фанлар кафедраси доценти, тарих фанлари номзоди

Зубайдилло Ибодиллоевич НАРЗИЕВ – Бухоро давлат педагогика институти Ижтимоий фанлар кафедраси доценти, фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент.

Мубин Рустамович ШОКИРОВ – Бухоро давлат педагогика институти Ижтимоий фанлар кафедраси доценти, фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг
2024 йил 2 мартдаги 101-Ф-сон фармойишига асосан.

Мазкур тўплам Бухоро давлат педагогика институти илмий техник кенгашининг 2024 йил ____ сонли мажлиси баёни асосида нашрга тавсия этилган.

©Ижтимоий фанлар кафедраси
©БухДПИ

АБУ БАКР МУҲАММАД ЗАКАРИЁ РОЗИЙ ҲАЁТ ЙЎЛИ

Ахмедов Рифат Пирматович – БухДУ тадқиқотчиси

Шарқ халқларининг фалсафий-ахлоқий фикрлари ривожига улкан ҳисса қўшган буюк мутафаккирларидан бири Абу Бакр Муҳаммад ибн Закариё ар-Розий бўлиб, У Яқин ва Ўрта Шарқ халқларининг илм-фан ва маданияти ривожига улкан ҳисса қўшди. Афсуски, алломанинг ҳаёти ва ижоди ҳақида маълумот кам. Унинг туғилган ва вафот этган йиллари номаълум. Тожик тадқиқотчилари турли саналарни кўрсатадилар. Масалан, А. М. Богоуддинов 864-925 йилларни, М.Осими — 865-935 йилларни, М Диноршоев — 865 йил 28 август - 925 йил 25 октябрни, Ашуров 865-925 йилларни, А.Девонакулов — 865-925-935 йилларни, Б.Ғафуров ва Н.Негматов Розий туғилган йили сифатида- 865-865 йилларни, вафот этган йили эса 925 йилни кўрсатган.

Академик М.М.Хайруллаев 855 ва 903 йилларни кўрсатади, рус олимларининг асарларида Абу Бакр Розийнинг ўлими асосан 924 йилга тўғри келади, гарчи бошқа сана - 850 - 923 йиллар учраб турсада.

Эрон тадқиқотчилари Розийнинг туғилган ва вафот этган йиллари ҳақида турлича фикрда бўлишган. Масалан, Маҳдий Муҳаққиқ «Райлик файласуф Муҳаммад ибн Закариё Розий» номли китобининг «Ҳаёт йўли» бобида мутафаккирнинг туғилгани ҳақида қуйидагиларни айтади: у хижрий йил бўйича 201 (860) йилнинг шаъбон ойида Рай шаҳрида туғилган, 313 йилда шаъбон ойида вафот қилган». Мутафаккирнинг юқоридаги туғилган ва вафот этган саналарига асосланиб, Абу Бакр Муҳаммад ибн Закариё ибн Яҳё Розий IX асрнинг иккинчи ярми ва X асрнинг биринчи чорагида яшаган ва ижод қилган, деб айтиш мумкин. Маҳдий Муҳаққиқ монографиясидан маълум бўлишича, мутафаккирнинг исми Муҳаммад, отаси Закариё, бобоси Абубакр, отасининг исми Рей (Рай) шаҳар номидан Розий. Рей Эроннинг энг қадимги шаҳарларидан бири бўлиб, у Ҳахоманидлар сулоласи ёдгорликларида «Рого», қадимги Греция манбаларида эса «Рогист» деб номланган. Қадимги Форсда бу шаҳар «Кент» деб номланган. Абу Бакр Розий асарларини Европа тилларига (бошида асосан юнон тилига) таржима қилган шахслар уни «*Rhares*» ёки «Розий» деб аташган.

Розий ёшлигида заргарлик хунаремандчилиги билан шуғулланган, алмаштирувчи (эҳтимол заргарлик буюмларини баҳоловчи) бўлган. Баъзи тарихчилар ва таржимонларнинг фикрига кўра, Розий фанларни фақат ёшлигида ўрганган, бошқаларнинг фикрича у фақат 40 йилдан кейин фанлар билан шуғулланган. У ёзув, тиббиёт, фалсафани ўрганишни бошлади ва бу ишга бутун кучини бахш этган.

Бизнингча Розий ёшлигида фан ва адабиётни ўрганишга алоҳида меҳр кўрсатган, китоб ўқиган ва турли тўғараклар, баҳсларда ва мунозараларда қатнашган. Қизиқувчанлик ва билим олишга интилиш уни ҳеч қачон тарк этмаган. Аллома ўзининг «Фалсафий турмуш тарзи» деб номланган китобида

шундай ёзади: «Менинг билим билан алоқам ва фанларни ўрганишда мени қамраб олган ҳис-туйғуларни мен билан мулоқот қилганлар кўрган ва билишади. Мен ёшлигимда ва шу пайтгача ҳаётимни шундай ўтказдимки, янги китоб ўқимасдан ёки донишманд билан гаплашмасдан бошқа машғулотга ўтмаганман. Мен янги китобни ўқимагунимча ёки донишманд билан суҳбатлашмагунимча, агар бу менга умуман фойда келтирмаса ҳам, мен ўз ишимни тарк этмадим».

Розийнинг замондошлари ва юртдошларидан бири унинг билим олишга интилиши ҳақида қуйидагиларни айтган: «У ҳеч қачон қалам ва қоғоздан ажралмаган ва ҳар доим ёзишга тайёр эди. Бундан ташқари, у шамни девор устига қўйди ва китобни деворга тираб қўйиб, у билан деворга суянардиги ва шу билан ўқирди. Агар у тўсатдан ухлаб қолса, китоб қўлидан тушарди ва у уйғониб, ўқишни давом эттирарди».

Розий ёшлигида кимёга қизиқиб қолган, у ҳар қандай металлни олтинга айлантириш мумкин бўлган эликсир қидирган. Бироқ, изланишларида у керакли натижаларга эришмаган, аксинча, соғлиғини йўқотган, кўриш қобилятидан маҳрум бўлишига сал қолган. Натижада, у ўзининг барча ақл-заковати ва истеъдодини тиббиёт, фалсафа, математика, астрономия, адабиётни ўрганишга йўналтирган ва бу ерда у жуда юқори чўққиларга эришган.

Хулоса қилиб айтганда, Закариё Розий дунё халқлари орасида кучли табиб, эркин фикрловчи ва табиатшунос олим сифатида машҳур. Олимнинг илмий-фалсафий асарлари XV асрдан бошлаб маданиятли кишилар эътиборини тортди. 1486-йилда «Алжо-ме-ул-ҳозир-ассинаат-ат-тиб» («Ҳави») асари Италияда латин тилига таржима қилинган ва кейинроқ 1509, 1543-йилларда ҳам худди шу қайта босилган. 1955 йилда Ҳайдарободда «Ҳави»нинг асл матни йигирма жилдда нашр этилган. Ёзувчининг яна бир тиббий асари «Тиб Мансури» ҳам Жерар Де-Гримоне томонидан таржима қилинган. Умуман олганда, Закариё Розийнинг тиббий ва фалсафий асарларини ўрганиш, тарғиб қилиш ва латин ва Европа тилларига таржима қилишда Юлий Руска ва Пол Краусларнинг хизматлари ниҳоятда катта. 1936-йилда Абурайхон Берунийнинг «Розий таснифлари рўйхати»ни нашр этган ва Закариё Розий ҳақидаги ушбу муҳим асари билан илм оламини танитган ҳам Пол Краус эди. 1939-йилда мутафаккирнинг ўн бир фалсафий рисоласини тўплаб, Қоҳирада «Фалсафий рисоалар» номи билан нашр эттиради. 1964-йилда Муҳаммад Нажмабодий «Қисос ва ҳикоят ул-марза» рисоласини тўлиқ муқаддима билан нашр эттирди. Хусусан, олимлар – Саид Муҳаммад Таботабой, Аббос Иқбол, Муҳаммад Муин, Алиасғарий Ҳикмат, Али Асғарий Ҳалабий, Махдий Моҳаққиқ Закариё Розий ҳаёти ва фаолияти ҳақида ўз фикрларини билдирган.